

י"ן מנדרי ברשויות המקומיים
الجمهورية الفلسطينية

הטמעת חשיבה מגדרית במדיניות המוניציפלית

יוזמות והישגים

דצמבר 2015

יעל חסון, מיטל סטרול, שירה פנחס, ולריה סייגלשיפר

אגודת חוקרות ללימודי המגדר והישיבה בישראל

AdvaCenter مرکز أدفا
מרכז אדוה
מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל

אנו מבקשות להודות
לארגונים הבאים שתמכו בפרויקט:

European Union

This project is funded by the European Union

National Council of Jewish Women

National Council of Jewish Women

Jewish Women's Foundation
of New York

Jewish Women's Foundation
of Metropolitan Chicago

This project is funded by the JWF of Chicago

האחריות הבלעדית על תכניו של פרסום זה נתונה
בידי הארגונים השותפים לפרויקט ואין להתייחס
אליהם בשום אופן כמשקפים את העמדות של
האיחוד האירופי או של התורמים האחרים.

מרכז אדוה מודה לקרן החדשה
לישראל על תמיכתה השוטפת.

חוברת זאת הופקה במסגרת
פרויקט בן 3.5 שנים שבוצע
על-ידי מרכז אדוה, מרכז
אינג'אז ואיגוד היועצות
למעמד האישה. שותפות
נוספות לפרויקט: איתך-מעכי,
נעמ"ת וג'וינט-ישראל.

ת.ד. 36529, תל אביב 6136401
טלפון: 03-5608871
פקס: 03-5602205
www.adva.org
contact@adva.org

ת.ד. 50724, נצרת 16000
טלפון: 04-6566572
פקס: 077-4320886
www.injaz.org.il
inzaj@inzaj.org.il

איגוד הישגות נשים פנמי האישה בישראל
yoazot.muni@gmail.com

מבוא: על הטמעת חשיבה מגדרית וניתוח מגדרי של התקציב

בעשורים האחרונים הולכת ומתרחבת בארץ ובעולם גישת הטמעת החשיבה המגדרית (gender mainstreaming) במדיניות הלאומית והמוניציפלית. זוהי אסטרטגיה להשגת שוויון מגדרי באמצעות קידום של רגישות מגדרית בעת עיצוב מדיניות, בעת הכנת תכניות ובעת חלוקת משאבים ותקציבים. המטרה היא להביא בחשבון את החוויות, החסמים והצרכים של נשים וגברים כשיקולים מרכזיים בתהליכי תכנון, יישום ובקרה של מדיניות בכל התחומים הפוליטיים, הכלכליים והחברתיים, כך שגם נשים וגם גברים ירוויחו מהם.

אחת הדרכים המרכזיות לקידום הטמעת חשיבה מגדרית היא תקצוב מגדרי (gender budgeting). שיטת התקצוב המגדרי עושה שימוש בתקציב ככלי לחשיפת דפוסים של אי שוויון בחלוקת משאבים ושל מידת ההלימה שבין התקצוב ובין הצרכים וסדרי העדיפויות של נשים וגברים, נערות ונערים, ילדות וילדים. יתרונה הוא בכך שהיא מסייעת בהקצאה יעילה יותר של כספים לשירותים חברתיים, בהגברת השקיפות בתהליכי התקצוב ובהעמקת ההשתתפות הדמוקרטית של תושבות ותושבים בתהליכים אלה.

התקציב העירוני, כמוהו כתקציב המדינה, נראה על פניו כלי נייטראלי המורכב מסכומים כספיים המציינים הכנסות והוצאות. אין בו אזכור מפורש של נשים וגם לא של גברים. אולם התקציב אינו נייטראלי אלא הוא כלי ביצוע המשקף סדרי עדיפויות. נשים וגברים מקבוצות חברתיות שונות, ממוקמים בעמדות שונות בחברה, בשוק העבודה ובתוך המשפחה, המאופיינות בהבדלים בצרכים ובתפקידים. שירותים ציבוריים כגון חינוך, בריאות, תחבורה ציבורית ורווחה נצרכים בדרכים ובמידות שונות על ידי נשים וגברים וכן על ידי נשים וגברים מקבוצות חברתיות שונות; לפיכך, התקציב משפיע באופן שונה על נשים וגברים.

בישראל, מרכז אדוה מוביל מאז 1997 את רעיון הטמעת החשיבה המגדרית במדיניות ובתקציבי הממשלה והרשויות המקומיות. העבודה של מרכז אדוה מאופיינת בשילוב בין עבודת שטח, מחקר וקידום מדיניות. על בסיס הניסיון שנצבר בנושא, פיתח מרכז אדוה מדריך לניתוח מגדרי של תקציבים ברשויות מקומיות. המדריך מציג קווים מנחים לניתוח מגדרי של תקציבים על פי שלושה מודלים: מודל לניתוח מגדרי של תקציבי תכניות ופרויקטים עירוניים/אזוריים, מודל לניתוח רוחב על פי קבוצות יעד של תושבים/ות ומודל לניתוח מגדרי של דפוסי תעסוקה, שכר והשתתפות בתהליכי קבלת החלטות ברשות המקומית.

➔ למדריך המלא: <http://genderlocal.org/guide>

בחוברת זו יוצגו מספר דוגמאות להטמעת חשיבה מגדרית במדיניות ובתקציבים מוניציפאליים. דוגמאות אלו מבוססת על פרויקטים שנערכו ברשויות מקומיות ואזוריות שונות בין השנים 2012-2015 והן מצביעות על הדרכים השונות בהן ניתן להפוך את המדיניות המקומית לרגישה יותר לצרכים של התושבים/ות.

פעולות להטמעת חשיבה מגדרית ברמה המקומית נערכו בשני מישורים:

1. באמצעות יוזמות אורחיות בשיתוף של פעילות/ים חברתיים/ות ותושבות/ים (השפעה מלמטה). תכנית מרכזית שבמסגרתה פעלו 20 קבוצות של נשים ברחבי הארץ, היא התכנית לשוויון מגדרי ברשויות המקומיות, פרויקט תלת-שנתי המשותף למרכז אדוה, למרכז אינג'אז - إنجاز ולאגוד היועצות לקידום מעמד האישה. התכנית כללה שני שלבים: ראשית, קורס הכשרה בכלכלה חברתית ובתקצוב מגדרי, תוך שימת דגש על המדיניות המקומית והשלכותיה על תחומי חיייהן השונים של נשים. בשלב השני גיבשה כל קבוצה פרויקטים לקידום שוויון מגדרי, תוך ליווי מקצועי מטעם מרכז אדוה ומרכז אינג'אז - إنجاز. התכנית פעלה ברשויות הבאות:

אבו סנאן	בקה אל-ע'רביה	נתניה
אום אל-פחם	בת ים	ערה-ערערה
אור עקיבא	דימונה	קרות גת
אשקלון	טורעאן	רחובות
באר שבע	טירת כרמל	שפרעם
בית ג'ן	ירכא	שדרות
פסוטה	כפר קאסם	
פקיעין	כפר כנא	

➔ [לאתר התכנית genderlocal.org](http://genderlocal.org)

2. באמצעות יוזמות בשיתוף מקבלי/ות החלטות (השפעה מלמעלה). לצורך כך הוקם במרכז אדוה בסוף שנת 2013 המכון הישראלי להטמעת חשיבה מגדרית (GEMI – The Israel Gender Mainstreaming Institute) שמטרתו ללוות רשויות מקומיות המעוניינות בכך, בהטמעת חשיבה מגדרית.

הפעולות להטמעת חשיבה מגדרית ברשויות המקומיות הניבו הישגים משלושה סוגים עיקריים:

- ➔ הגברת ייצוגן של נשים והשתתפותן במוקדי קבלת החלטות;
- ➔ יצירת שירותים חדשים;
- ➔ שיפור תכניות ושירותים קיימים.

להלן יוצגו דוגמאות עבור כל אחד מסוגי ההישגים.

הגברת ייצוגן של נשים והשתתפותן במוקדי קבלת החלטות

הקמת פורום 'נשים מובילות עיר' בנתניה

בעיריית נתניה יש ייצוג שווה לנשים ולגברים בתפקידי הניהול הבכירים, הודות לפעולות שנקטה לצורך כך ראש העירייה. ביניהן, איתור יוזם של מועמדות ומתן העדפה מתקנת לנשים במכרזים עד להשגת ייצוג שווה.

עם זאת, נשים עדיין מהוות מיעוט בוועדים המנהלים ובדירקטוריונים של עמותות וחברות עירוניות ובקרב המנהלים בשכר בארגונים אלה. גם בגופים הנבחרים המצב דורש תיקון. ארבע נשים בלבד מכהנות כחברות במועצת העיר (מתוך 27 חברי מועצה), בנוסף לראש העיר.

מועצת הנשים בעיר זיהתה את העלאת ייצוג הנשים כמשימה חשובה היכולה להשפיע על קידום מדיניות עירונית רגישת-מגדר. לפיכך קבעה המועצה יעד להגברת ייצוגן של נשים היכן שהדבר נדרש.

על מנת להשיג את היעד אספו נשות הקבוצה נתונים וערכו מיפוי של ייצוג הנשים בשנת 2014 במוקדי כוח ועמדות השפעה בעיר. להלן ממצאי המיפוי:

1. בקרב מנהלים/ות בכירים/ות בעירייה עומד שיעורן של נשים על 53%.

2. בהנהלות הבכירות ובדירקטוריונים עירוניים עומד שיעורן של הנשים על בין 22% ועד ל-50%:

ועד מנהל עמותת היכל התרבות	50%
ועד מנהל אגודה לעידוד תיירות	50%
ועד מנהל החברה לפיתוח ותיירות נתניה בע"מ	46.7%
ועד מנהל החברה למען הספורט בנתניה בע"מ	44.4%
ועד מנהל מי נתניה	44.4%
ועד מנהל העמותה לחינוך בלתי פורמאלי	37.5%
ועד מנהל מינהל קהילתי מזרח	25%
ועד מנהל מינהל קהילתי דרום	25%
ועד מנהל "הדר" העמותה למען הקשיש והגמלאי	22%

3. במועצת העיר ובוועדות החובה והרשות בעירייה – שיעורן של הנשים נמוך מ-30%. חברות המועצה מהוות 18.5% בלבד מכלל חברי/ות המועצה.

* המידע נאסף לגבי 9 דירקטוריונים של ארגונים הפועלים כשלושה של העירייה ומספקים לתושבי/ות העיר שירותים בעבורה – תאגידים, חברות ועמותות עירוניות.

בנוסף ערכו נשות הקבוצה ניתוח של החסמים העיקריים העומדים בפני נבחרות ציבור, באמצעות ראיונות עומק עם שלוש מתוך ארבע חברות המועצה. מספר חסמים מרכזיים עלו מהראיונות:

- ⊕ חוסר מודעות והיעדר התייחסות בחוק לצרכיהן של אימהות. לדוגמא, בהיעדר יחסי עבודה, לא מוסדרת חופשת לידה לחברות מועצה והן נאלצות להתייצב לדיונים בוועדות כדי שלא לסכן את מקומן.
- ⊕ "המשמרת הכפולה" – השלכות מעמסת התפקיד הנוסף המוטל על אימהות כמטפלות עיקריות בבני/ות המשפחה (ברוב המקרים), המשפיע על גמישותן מבחינת שעות עבודה והיעדרויות ממנה. תת הייצוג של חברות מועצה נובע גם מהחשש של נשים מהצורך בהשקעת זמן, על חשבון מחויבות זו.
- ⊕ רשתות חברתיות (networking) ופוליטיקה גברית – קושי של נשים ברשימות המאופיינות ברוב גברי, שיח גברי ופרקטיקות מדירות נשים.
- ⊕ מחסור במודלים לחיקוי (role models) – נוכחותן של נשים בכירות כמודלים לחיקוי יכולה להשפיע על נכונותן של נשים להשתתף בזירה הפוליטית. נראות כזו יש בה כדי לשנות סטיגמות ולהגביר את שיתוף הפעולה בסביבה הקרובה של האישה.
- ⊕ נגישות פחותה להון – יכולת ההשתכרות של נשים בשוק העבודה נמוכה יותר ועל כן גם נגישותן להון פחותה. דבר זה הוא בעל משמעות מכרעת שכן תפקיד חברת מועצה הוא תובעני מאוד ונעשה בהתנדבות מלאה.

תוצאות הפרויקט: הקמת פורום נשים מובילות עיר

הפורום הוקם במאי 2015, כצעד אסטרטגי שמטרתו יצירת מרחב לפעולה משותפת, למידע ולתמיכה בנשים המעוניינות להגיע לצמתי השפעה וקבלת החלטות. אחת המטרות היא לסייע לנשים להתמודד עם חסמים המקשים עליהן להגיע לעמדות השפעה, ולהישאר בתפקיד לאורך זמן. הפורום מאגד למעלה מ-60 נשים בעלות תפקידים בעירייה, נבחרות ציבור, נציגות ופעילות ממגזרים שונים בעיר והוא כולל ארבעה צוותי פעולה בתחומים הבאים:

- ⊕ הגברת ייצוגן והשפעתן של נשים בהנהלות ובדירקטוריונים של תאגידים, חברות ועמותות עירוניות. זאת בין היתר באמצעות קורס דירקטוריות שייפתח בתחילת 2016 בשיתוף אוניברסיטת בר אילן והעירייה, במטרה לשלב נשים נוספות ולחזק נשים מכהנות במוקדי הכוח העירוניים;
- ⊕ שילוב חברות נוספות בוועדות הרשות ושילוב משקיפות מטעם היועצת לקידום מעמד האישה בוועדות החובה העירוניות;
- ⊕ הטמעת תכנית הכשרה למנהלים/ות בעירייה בנושא ניתוח מגדרי של תקציבים ושירותים מוניציפליים, במסגרת הכשרות אגף משאבי אנוש בעירייה ובהדרכת מרכז ארוה;
- ⊕ קידום חינוך מגדרי והעצמת ילדות, נערות וצעירות אל מול המחלקות העירוניות הרלוונטיות והעמותה לחינוך בלתי פורמלי בעיר.

⊕ לקריאת הדו"ח המלא: חוברת סיכום תכנית נתניה

יצירת שירותים חדשים

הקמת ספריה קהילתית להורים ולילדים בפסוטה

ביישוב פסוטה אין בנמצא מסגרת או מרחב לפעילות בשעות הפנאי עבור ילדים/ות בגיל הרך ובראשית בית הספר. על מנת לענות על צורך זה, החליטו חברות מועדון הנשים לקדם הקמתה של ספריה קהילתית שתספק מקום לפעילות בשעות הפנאי לילדי/ות הכפר. הספרייה אף תהווה מקום למפגש בין הורים (אימהות בפרט) ותקדם את נושא תרבות הפנאי המתפתח בכפר, כחלק ממדיניות המועצה המקומית.

לצורך כך נערכה בחינת צרכים. נשות הקבוצה אספו מידע אודות פעילות הפנאי לגיל הרך בכפר ובסביבה משלושה מקורות:

- פגישות עם בכירים במועצה כולל ראש המועצה ורכזת העמותה לחינוך, תרבות וספורט;
- ביקורים ביישובים אחרים על מנת ללמוד מודלים שונים של משחקיות וספריות קהילתיות;
- סקר צרכים בנושא פעילות פנאי בקרב הורים לילדים/ות.

על בסיס המידע שנאסף כתבו הנשים תכנית עבודה להקמת הספרייה ולהפעלתה. התכנית כוללת אפשרות לשיתוף פעולה עם מועדון גיל הזהב לשילוב זקנים/ות בהפעלות "שעת סיפור". חברות הקבוצה אף הגישו בקשה למועצה להקצאת מבנה ולתקצוב הפעילות. התכנית הוצגה בפני ראש המועצה.

⊕ לקריאת חוברת סיכום תכנית מרכז הגליל

סלילת מסלולי הליכה בכפר קאסם

המרחב הציבורי בכפר קאסם מאופיין במחסור בגנים ציבוריים ובמגרשי משחקים. בנוסף למחסור בשטחי ציבור, מאופיין המרחב הציבורי הקיים בנוכחות גברית על פי רוב. נוכחותן של נשים ברחובות ובבתי הקפה איננה משקפת את חלקן באוכלוסייה. כך נוצר מצב בו אין לנשות הכפר מקום לבלות בו בשעות אחר הצהריים עם ילדיהן, למפגש משותף או לפעילות ספורטיבית.

על מנת לתת מענה על צורך זה, איתרו חברות מועצת הנשים העירונית שטח מתאים להקמת פארק ומסלול הליכה היקפי, בכניסה לכפר. את הרעיון ואת השטח המיועד, הציגו הנשים למהנדס העיר ולראש העירייה. הנשים אף גייסו את תמיכתם של חברי המועצה להקצאת השטח. בנוסף, הידיעה על היוזמה הגיעה לאוזניהן של נשות הכפר שהחלו לקיים במקום הליכות משותפות.

בניית תשתיות ברשויות המקומיות ממומנת לרוב באמצעות שיטת מימון תואם (מטשינג): הממשלה מקצה תקציב בתנאי שהרשות המקומית תורמת את חלקה. אחת הבעיות ברשויות הערביות היא שבהיעדר משאבים הן מתקשות לתרום את חלקן ולכן אינן מנצלות מענקים הניתנים כנגד השלמת הסכום מצד הרשות המקומית. נשות הקבוצה שהיו ערות לחסם זה, איתרו יזם מקומי שתרום את חלקה של המועצה אל מול התקציב הממשלתי. כך הושגה הסכמה מראש העירייה לבניית המסלול בנוסף למקור תקציבי (כספי מדינה), שלא ניתן היה לנצל על ידי הרשות המקומית בדרך אחרת.

התוצאה: מועצת העיר אישרה את בניית הפארק והמסלול. בהתאם לדרישת מועצת הנשים ובהסכמת ראש העיר, נקבע כי התכנון של הפארק יבוצע על ידי מהנדסת שתביא בחשבון את צרכיהן של נשים. מסלול ההליכה נסלל בשנת 2014 ומשמש מדי יום נשים ומשפחות. בנוסף, אחת לכמה חודשים מארגנת מועצת הנשים צעדות למשפחות התושבים/ות על מנת לתת לפרויקט נראות ולחשוף את הציבור לפעילותה.

שיפור תכניות ושירותים קיימים

הטמעת שיקולים מגדריים בקורסי הכשרה לתעסוקה בבאר שבע

הרעיון להתמקד בהכשרה לתעסוקה צמח מתוך חוויותיהן של חברות הקבוצה בבאר שבע – נשים תושבות העיר, שביקשו לעבור הכשרה מקצועית וקיבלו מענה מוגבל מאוד בלשכת התעסוקה. לנשים בגילאי הביניים (45 ומעלה) יש צורך רב בקורסי הכשרה לתעסוקה, בשל מיקומן בשוק העבודה: מרבית הנשים משתכרות שכר נמוך יותר מעמיתיהן הגברים, מגיעות פחות למשרות בכירות ואף נפלטות מהר יותר משוק התעסוקה.

על מנת לברוק את היצע הקורסים ואת שיעורי השתתפותן של נשים, חברות הקבוצה פנו למשרד הכלכלה בבקשה לקבלת נתונים. התברר, כי בעשור האחרון קוצצו תקציבי הכשרת מבוגרים במסגרת האגף להכשרה מקצועית בכ-70% (מ-159.4 מיליון ש"ח בשנת 2000 ל-44 מיליון ש"ח בשנת 2011). כתוצאה, חלה ירידה משמעותית בהיצע הכולל של הקורסים. מבחינה מגדרית, הראו נתוני משרד הכלכלה כי בחמש השנים האחרונות רק כשליש מהמשתתפים/ות בקורסי הכשרה לתעסוקה במחוז באר שבע והמרכז היו נשים.

פילוח מגדרי של השתתפות בקורסי הכשרה של משרד הכלכלה מחוז באר שבע והמרכז

שנת	סה"כ הלומדים	מתוכם נשים	שיעור הנשים באחוזים
2009	949	305	32.1%
2010	681	268	39.3%
2011	1,422	478	33.6%
2012	648	213	32.9%
2013 (חלקי)	241	99	41.0%

בניסיון לבחון את הסיבות לשיעורי ההשתתפות הנמוכים של הנשים, שוחחו חברות הקבוצה עם יועצי/ות התעסוקה בלשכה. השיחות העלו כי מרבית הקורסים עוסקים בהכשרה למקצועות גבריים כגון חשמל וריתוך. עוד הסתבר כי יועצי/ות התעסוקה ממעטים/ות להציע לדורשות עבודה את היצע הקורסים המלא, מתוך הנחה מקדימה כי נשים לא יהיו מעוניינות להשתתף בהכשרות למקצועות אלה.

בהתאם לממצאים, קבעה הקבוצה שני יעדים לשינוי:

- ⊕ התאמת השירותים בלשכת התעסוקה כך שיעודד יותר נשים להשתתף בקורסי ההכשרה הקיימים;
- ⊕ שילוב שיקולים מגדריים בתכנון היצע הקורסים במטרה להגדיל את שיעורי הנשים המשתתפות בהם, למשל על ידי פתיחת יותר קורסים במקצועות "נשיים", או ביצוע קמפיין לעידוד נשים להשתתף בקורסים למקצועות שנחשבים "גבריים".

פעולות להשגת היעדים:

- ⊕ הנתונים על מיעוט המשתתפות בקורסים להכשרה מקצועית הוצגו על ידי חברות הקבוצה בפני סגן הממונה על מחוז דרום במשרד הכלכלה, תוך דגש על החשיבות של הטמעת שיקולים מגדריים בתכנון המדיניות בתחום הכשרה התעסוקתית.
- ⊕ בעקבות פגישה של חברות הקבוצה עם מנהל לשכת התעסוקה, הוחלט לחדד את נהלי העבודה ליועצי/ות התעסוקה, כך שיציעו לנשים את היצע הקורסים במלואו. בנוסף הוחלט על שינוי נוסח המודעות המפרסמות את הקורסים כך שיכלול פנייה לנשים ולגברים.

⊕ לקריאת הדו"ח המלא: חוברת סיכום הפרויקטים בבאר שבע

התאמת שירותי היכל התרבות לנשים תושבות אור עקיבא

באור עקיבא קיים היכל תרבות שרוב המבקרים/ות והנהנים/ות משירותיו מגיעים/ות מחוץ לעיר. לפיכך בחר פורום הנשים העירוני לבחון מהם החסמים העומדים בפני נשים תושבות העיר להגיע אל היכל התרבות. זאת, באמצעות סקר שהופץ לתושבות. הממצאים העלו שני חסמים עיקריים:

- ⊕ עלותם הגבוהה של המופעים בהיכל;
- ⊕ המשיבות הביעו רצון לצפות במופעים בעלי תוכן תרבותי רלוונטי לתושבים/ות יוצאי/ות ברה"מ לשעבר ומרוקו - הקהילות העיקריות עליהן נמנים/ות תושבי/ות העיר.
- ⊕ הממצאים הוצגו לראש העיר על ידי ילנה זסלבסקי, חברת מועצה שפעלה עם הפורום. בשיתוף עם ראש העיר הוחלט כי: העירייה תסבסד סל של מופעים בהיכל התרבות, בכדי להנגיש את המופעים גם למשפחות בעלות הכנסה נמוכה;
- ⊕ במטרה לשפר את השירות אותו מעניק ההיכל ולבחון אפשרויות נוספות לסבסוד המופעים, יוקם ועד מנהל עירוני להיכל התרבות, בו יהיו חברים/ות בין השאר ראש העיר ויו"ר ועדת תרבות שהיא גם יו"ר הוועדה לקידום מעמד האישה;
- ⊕ שתיים מחברות פורום הנשים הצטרפו לוועדת הרפרטואר של ההיכל, אשר אמונה על בחירת התוכן התרבותי המוצע בו.

⊕ לקריאת הדו"ח המלא: חוברת סיכום תכנית אור עקיבא

ניתוח מגדרי של תקציבי הספורט במועצה אזורית מטה אשר

ניתוח מגדרי של תקציבי הספורט במועצה האזורית מטה אשר התאפשר הודות למספר גורמים:

- ⊕ את התהליך יזמה היועצת למעמד האישה במועצה וממלאת מקום מזכיר המועצה – גב' נילי אלון, בגיבוי של פורום הנשים במועצה, לאחר שעברו קורס תקציב ומגדר;
 - ⊕ גיבוי פוליטי שניתן לתהליך מצד ראש המועצה, מר יורם ישראלי;
 - ⊕ שיתוף פעולה מקצועי מצד מנהל אגף הספורט, מר גל מנצור.
- תהליך העבודה התבסס על מודל להטמעת חשיבה מגדרית בשירותים עירוניים שפותח במרכז אדוה. להלן ממצאים עיקריים מהניתוח:

משתתפים/ות בחוגי ספורט במטה אשר

בשנת הפעילות 2014–2015 השתתפו בחוגים המתוקצבים על ידי המועצה פי שניים יותר גברים מאשר נשים. הנשים היו כ-33.5% מכלל המשתתפים והגברים היו 66.5%.

בניתוח על פי ענפים, ניתן היה לראות שגברים ונשים מתרכזים בענפי ספורט שונים. ענפי הספורט העיקריים בהם מתרכזים הגברים הם: כדורגל, כדורסל וכדורעף. ענפי הספורט הנשיים הם כדורשת והתעמלות. ענף מעורב מבחינת מגדרית הוא ענף הטניס.

עוד נמצא כי ככל שעולים ברמת ההתמקצעות – יורד שיעור הנשים. למשל – בבית הספר לכדורסל משחקות 27 נשים (לעומת 252 גברים), אולם בליגה אין כלל נשים (ויש 14 גברים). בכדורעף – משחקות 17 נערות במועדוני בתי הספה, אך אין קבוצת מצוינות לנערות.

ניתוח מגדרי של התקציב - ממצאים עיקריים:

סך כל תקציב פעילויות הספורט עמד בשנת 2014 על 3.43 מיליון ש"ח ומקורו בשלושה גורמים: (1) תשלומי תושבים; (2) תשלומים מאיגוד הספורט, סל הספורט ומחלקות אחרות במועצה; (3) תקציב היועצת לקידום מעמד האישה ותקציבי מחלקת הספורט.

בחינת ההשקעה הציבורית בספורט (ללא תשלומי תושבים) מצביעה על כך שנשים מקבלות כ-31% מכלל התקציבים ואילו הגברים כ-69%.

ממוצע התקציב הגבוה ביותר לספורטאי/ת הוא בענף הכדורעף – גם סך כל התקציב בענף זה הוא הגבוה ביותר, והוא מהווה כמעט שני שלישים (כ-64%) מכלל התקציב הציבורי המושקע בספורט. שחקן בקבוצת המצוינות לבנים בכדורעף זוכה לתקציב הגבוה ביותר – 1,826 ש"ח בממוצע. במועדון בית ספר לכדורעף (77 בנים לעומת 17 בנות), התקציב הממוצע לספורטאי/ת עומד על 957 ש"ח. תקציב ההעשרה בכדורעף עומד על 79,000 ש"ח ומתחלק חצי-חצי בין 70 בנות ו-70 בנים: 564 ש"ח בממוצע לספורטאי/ת.

הענף השני מבחינת גובה השקעה בספורטאי/ת הוא ענף הכדורגל – ענף גברי לחלוטין – עם ממוצע של 159 ש"ח לספורטאי/ת. תקציב ממוצע דומה לספורטאי/ת – 158 ש"ח – מושקע גם בענף הטניס – ענף שבו מהוות הנשים כ-43%. ענף שבו כלל התקציב הציבורי – 10,000 ש"ח – מופנה לנשים הוא ענף הכדורשת – ומקורו בתקציב היועצת למעמד האישה.

בענף הכדורעף משלמות הבנות את מחיר שיטת התקצוב – מרכז המצוינות בכדורעף קיים במטה אשר רק עבור בנים. תקצוב מרכז המצוינות מבוסס על עיקרון המטשינג: מינהל הספורט הארצי מתקצב בתנאי שהמועצה מוסיפה את חלקה. במקרה זה, המועצה לא תרמה את חלקה (מטעמים של חוסר תקציב) ולכן החליטה להתאחדות לשלול את הבקשה לפתיחת קבוצות בנות.

הטיה בשימוש במתקנים – למי שייכים אולמות הכדורסל? משיחה עם מנהל מחלקת הספורט עולה כי על אף שגייס קבוצת נשים בכדורסל ומאמן לקבוצה, הוא נתקל בבעיה במציאת אולם להתאמן בו. האולמות הקיימים תפוסים במשך כל ימות השבוע על ידי קבוצות הגברים. לפיכך, לא קיימת כיום קבוצת נשים במועצה. מאחר ואולמות ומתקני ספורט הם משאב ציבורי לכל דבר ועניין, ניכר שקיימת כאן אפליה של ממש: הטיה בהפניית משאבים לטובת קבוצות הגברים; הדבר פוגע בשחקניות הכדורסל שאין להן אולם להתאמן בו.

קביעת יעדים לשינוי:

ממצאי הרוח, מסקנותיו והמלצותיו הוצגו בפני היועצת לקידום מעמד האישה, מנהל מחלקת הספורט, מנהלת המתנ"ס וסגן ראש המועצה ומחזיק תיק הספורט במועצה, במטרה לגבש יעדים לשינוי לקראת תקציב 2016. היעדים לשינוי יקבעו מתוך המלצות הרוח ויוצגו בישיבת הנהלת המתנ"ס ומליאת המועצה.

בין היתר כללו ההמלצות: בחינה מחדש במבט מגדרי של הקריטריונים להקצאת אולמות ספורט ומתקנים כמו גם שעות אימון והסעות ותיקונם כך שיאפשרו את קיומן של קבוצות נשים; העלאת מודעות של נערות לספורט; למידה לעומק של צרכיהן של הנערות ותקצובם בהתאם; הגדלת תקציב הכדורשת, שלא מתקציב היועצת; הרחבת התחרויות עבור בנות ונערות ומציאת מקור תקציבי לקבוצת מצוינות של כדורעף נשים.

⊕ לקריאת הדו"ח המלא: ניתוח מגדרי של תקציבי פעילויות הספורט במטה אשר

סיכום:

פעילותן של התושבות להטמעת חשיבה מגדרית ברשויות מקומיות מעוררת נשים להיות שותפות בעיצוב המדיניות העירונית, להכיר מקרוב את תהליך התקצוב ואת דרכי קביעת המדיניות ולהיות סוכנות לקידום שוויון בעירן.

הטמעת חשיבה מגדרית בקרב עובדי/ות הרשות המקומית מאפשרת לבעלי/ות תפקידים להתבונן בתהליכי התקצוב, התכנון והביצוע של תכניות ושירותים עירוניים דרך עדשות מגדריות המאפשרות התאמה טובה יותר של תכניות ומשאבים לצרכיהן של תושבות/ים.

הדוגמאות שהוזכרו בחוברת זו מצביעות על טווח רחב של תחומי פעילות שבהם ניתן להתערב בתהליך של הטמעת חשיבה מגדרית. כמו כן, הן מצביעות על מגוון של שינויים שניתן לקדם באמצעות שיטה זו:

- ④ הגברת הייצוג של נשים במוקדי קבלת החלטות העירוניים;
- ④ יצירת שירותים חדשים שמטרתם לתת מענה לצרכים שלא זכו למענה קודם לכן;
- ④ ניתוח מגדרי של שירותים ותקציבים מקומיים;
- ④ הקמה של גוף נשים העובר למען הקהילה כולה, או חינוך של גוף קיים והכרה בו כגוף מייצג בידי מועצת העיר, ראש/ת הרשות ועובדי/ות הרשות;
- ④ שיתופי פעולה בין חברי/ות מועצה, עובדי/ות הרשות המקומית וקבוצות של תושבות;
- ④ שימוש בחשיבה כלכלית-חברתית כדי לקדם שוויון מגדרי בתחומי החיים השונים ולהיטיב עם מצבם של כלל התושבים/ות.

נסכם בציון דרך משמעותי ובמבט לעתיד: במהלך השנה האחרונה חלה פריצת דרך בתהליך לקידום הטמעת חשיבה מגדרית במדיניות הציבורית בישראל. באוקטובר 2014 החליטה הממשלה לאמץ באופן הדרגתי ניתוח מגדרי של תקציב המדינה עד לניתוח מגדרי מלא של תקציבי משרדי הממשלה ויחידות הסמך בשנת 2018. הישג זה הוא פרי עבודה ארוכת שנים אותה מוביל מרכז אדוה בשיתוף עם חברות כנסת וארגוני נשים. ניתוח מגדרי של תקציב המדינה הוא כלי חשוב לקידום שוויון ולהגברת ההתאמה בין הצרכים השונים של נשים וגברים, נערים ונערות, ילדים וילדות ובין השירותים והמשאבים הציבוריים. הצעד הבא הוא להבטיח שכלי חשוב זה יאומץ באופן מלא גם בתהליכי התקצוב ברשויות המקומיות, שהן המבצעות העיקריות של המדיניות הממשלתית במספר תחומים מרכזיים, ובראשם החינוך והרווחה, המעצבים את חיי היום-יום ואת מבנה ההודמנויות של תושבים ותושבות.

פרויקטים להטמעת חשיבה מגדרית במדיניות המוניציפלית בליווי מרכז אדוה ושותפות 2008-2015

**התכנית לשוויון מגדרי ברשויות המקומיות 2012-2015 בשיתוף
מרכז אינג'אז ואיגוד היועצות למעמד האישה ברשויות מקומיות:**

פורום נשים עירוני אור עקיבא, 2013-2015 - פרויקטים:

- ⊖ הגדלת ייצוג הנשים החברות בוועדות העירייה;
- ⊖ התאמת שירותי התרבות לנשים תושבות העיר בהיבטים של תוכן ועלויות;
- ⊖ ארגון פתיחתו של קורס יזמות של מט"י המעניק שירותי הכשרה וייעוץ ליזמיות קטנות.

⊕ לקריאת הדו"ח המלא: חוברת סיכום תכנית אור עקיבא

פורום תושבות אשקלון, 2015 - פרויקטים:

- ⊖ הגדלת ייצוג הנשים בתפקידים נבחרים וממונים בעירייה;
- ⊖ קידום אפשרויות התעסוקה וההכשרה לנשים לאחר פרישה;
- ⊖ הטמעת תכניות של חינוך לשוויון מגדרי בבתי הספר ובגני הילדים/ות בעיר.

⊕ לקריאת הדו"ח המלא: חוברת סיכום תכנית אשקלון

קבוצת הנשים בשיתוף עם עמותת איתך - مَعَكَ בבאר שבע, 2013-2014 - פרויקטים:

- ⊖ הרחבת היצע קורסי ההכשרה לתעסוקה לנשים; הנגשת מידע בדבר היצע הקורסים והקריטריונים לזכאות עבורם לציבור הנשים;
- ⊖ הקמת בית לנשים מחוסרות דיוור, תושבות באר שבע והסביבה;
- ⊖ צמצום ניתוקי מים וקביעת כללים המסדירים את התנהלות תאגיד המים בנושא שירות לקוחות.

⊕ לקריאת הדו"ח המלא: חוברת סיכום התכנית בבאר שבע.

פורום תושבות לקידום מעמד האישה בבת ים 2015 - פרויקטים:

⊖ ניתוח מגדרי של היבטים נבחרים בתקציב עיריית בת ים: תחום הספורט, תחום המרכזים הקהילתיים ותחום ייצוג נשים במוקדי קבלת החלטות.

⊕ לקריאת הדו"ח המלא: חוברת סיכום הפרויקט בת ים.

קבוצת נשים בשיתוף 'פורום רעות' אשל-ג'וינט דימונה - 2015 - פרויקט:

⊖ ניתוח מגדרי של שירותי ותקציבי הספורט העירוניים.

קבוצת מש"י- "מה שנשים יכולות", טירת כרמל 2013-2014 - פרויקטים:

⊖ הקמת קבוצת נשים בגילאי 30+ שהחלה ללמוד לתואר ראשון באוניברסיטת חיפה במסלול הלימודים הכללי, בסכסוד עירוני;

⊖ הטמעת חינוך לשוויון מגדרי בבתי הספר ובמסגרות החינוכיות של טירת כרמל;

⊖ הנגשת תשתיות לאימהות ואבות עם עגלות ילדים/ות ולנכים/ות.

⊕ לקריאת הדו"ח המלא: חוברת סיכום הפרויקט טירת כרמל.

קבוצת מנהיגות נשים של נעמת מרכז הגליל 2013-2015 - פרויקטים:

⊖ בית ג'ן ופקיעין: הטמעת נושא זכויות בעבודה בהכשרות ומניעת העסקה פוגענית ואפליה;

⊖ פסוטה: הקמת ספרייה קהילתית להורים ולילדים (0-9);

⊖ מגדל שמש ובוקעאטא: יזום פעילות העצמה וחינוך מגדרי לנערות.

⊕ לקריאת הדו"ח המלא: חוברת סיכום תכנית מרכז הגליל.

מועצת נשים עירונית נתניה 2014-2015 - פרויקטים:

⊖ פילוח ומיפוי ייצוג נשים וקידום הרחבת ייצוג והשפעת נשים במוקדי כוח עירוניים: הקמת פורום נשים מובילות בעיר, פתיחת קורס דירקטוריות בשיתוף אוניברסיטת בר אילן והעירייה;

⊖ תכנון מסלולי הליכה נגישים וידידותיים לנשים בעיר.

⊕ לקריאת הדו"ח המלא: פרויקטים של מועצת הנשים בנתניה

פורום נשות עסקים קרית גת 2014-2015 - פרויקט:

⊖ הטמעת צרכים של נשים בתכנון האב (Hub) עירוני- מרחב עבודה משותף לקידום עסקים קטנים.

מעגלי הפורום לקידום מעמד האישה ברחובות 2014, 2015 - פרויקטים:

- ⊖ הקמת קבוצת נשים בגילאי 30+, שתלמד לתואר ראשון במכללת אחוה, עם סכסוד עירוני;
- ⊖ יצירת סדנאות הכשרה פיננסית ומידע על זכויות בעבודה לנשים;
- ⊖ הקמת אתר אינטרנט ייחודי להנגשת השירותים הקיימים בעיר לאמהות לילדים בגיל הרך;
- ⊖ בחינה מגדרית של ועדת התמיכות העירונית.

קבוצת מנהיגות נשים של נעמת בשדרות 2015 - פרויקט:

- ⊖ שיפור חזות העיר מבחינה בטיחותית ותברואתית לרווחת נשים בעיר.

מועצת נשים שפרעם, בליווי מרכז אינג'אז 2013-2014 - פרויקטים:

- ⊖ הקמת מועצת נשים כגורם מייצג לראש העיר; הגברת ייצוג נשים בוועדות העירייה;
- ⊕ **למצגת המסכמת (בערבית).**

קבוצת נשים ערה-ערעה, בליווי מרכז אינג'אז 2015 - פרויקט:

- ⊖ עיר ירוקה: הטמעת קריטריונים של 'עיר ירוקה' במדיניות העיר: מיון פסולת מוצקה למיחזור.

מועצת נשים כפר קאסם, בליווי מרכז אינג'אז 2013-2014 - פרויקטים:

- ⊖ הגברת ייצוג נשים בוועדות העירייה והקמת מועצת נשים עירונית;
- ⊖ הקמת פארק ציבורי ומסלול הליכה לנשים בעיר.
- ⊕ **למצגת המסכמת (בערבית).**

מועצת נשים ירכא של נעמת מרכז הגליל, בליווי מרכז אינג'אז 2014-2015 - פרויקט:

- ⊖ השגת ופתיחת מבנה לפעילות מועצת הנשים.

מועצת נשים אום אלפחם, בליווי מרכז אינג'אז 2015 - פרויקטים:

- ⊖ שיקום והפעלת פארק ציבורי בעיר ושיתוף פעולה עם העירייה בהקמת מוזיאון על שטח הפארק שיוקצה בו מרחב למכירת תוצרת ידן של נשות העיר.

מועצת נשים בקה אל ע'רביה, בליווי מרכז אינג'אז 2013-2014 - פרויקט:

השגת ופתיחת מבנה לפעילות מועצת הנשים.

⊕ למצגת המסכמת (בערבית).

מועצת נשים טורעאן, בליווי נעמת ומרכז אינג'אז 2015 - פרויקט:

השגת ופתיחת מבנה לפעילות מועצת הנשים.

מועצת נשים אבו סנאן, בליווי מרכז אינג'אז 2015 - פרויקט:

השתתפות נציגות מהקבוצה בישיבות של הרשות המקומית והמרכז הקהילתי.

מועצת נשים כפר כנא, בליווי מרכז אינג'אז 2015 - פרויקט:

השגת חלקת אדמה למועצת הנשים ועתה עליהן להחליט לאילו צרכים של נשים הן רוצות לעשות בה שימוש.

קבוצת סטודנטים/ות של היחידה למעורבות חברתית באוניברסיטת תל אביב 2015 - פרויקטים:

⊕ ניתוח מגדרי של דרגות הסגל האקדמי ושל הרשמה ונשירה של סטודנטים/ות במסלולי הפקולטה להנדסה;

⊕ ניתוח מגדרי של סטודנטים/ות וסגל במסלולי החוג לתיאטרון;

⊕ ניתוח מגדרי של המשתמשים/ות במתקני כושר ציבוריים ברחבי העיר;

⊕ ניתוח ומיפוי חסמים מגדריים בתכנית מלגות הדיור לסטודנטים/ות בשכונות דרום העיר;

⊕ ניתוח מגדרי של תוכן פרסומי ושיווקי למסלולי לימוד על ידי האוניברסיטה.

עיריית תל אביב - עבודה במסגרת מכון GEMI, אל מול גזבר העירייה, היועצת למעמד האישה ואגף קהילה נוער וספורט, 2013-2015 - פרויקטים:

⊕ תוכנת הרישום באגף שונתה כך שתכלול את המשתנה "מגדר". משתנה זה שלא היה קיים בעבר, יאפשר איסוף, פילוח וניתוח מגדרי של מקבלי/ות השירותים בצורה קלה ונוחה יותר;

⊕ ניתוח צרכים של המדריכים/ות והרכזים/ות במרכזי הנוער הקהילתיים. לאור הממצאים הוחלט לשים דגש על מתן מענה לצורך של הצוותים בהכשרות וכלים להתמודדות עם סוגיות של מיניות והתבגרות.

מועצה אזורית מטה אשר, עבודה במסגרת מכון GEMI בשיתוף היועצת לקידום מעמד האישה ומחלקת הספורט, 2015 - פרויקטים:

④ ניתוח מגדרי של מחלקת הספורט.

④ לקריאת הדו"ח המלא: ניתוח מגדרי של תקציבי פעילויות הספורט

פורום יועצות הדרום, פרויקט בשיתוף 20 יועצות לקידום מעמד האישה ברשויות מקומיות יהודיות וערביות בדרום הארץ, 2013-2015 - פרויקטים:

- ④ תעסוקה ועידוד יזמיות בסקטור הברואי, כולל פיתוח מסלולי טיול סביב יוזמות של נשים באזור;
- ④ פיתוח "נשים דרום 2016" - חודש של אירועים משותפים באזור הדרום. אירוע השיא יהיה יריד חשיפה של יזמיות הדרום לקהל ממרכז הארץ;
- ④ הקמת מנהל נשים צעיר, כפיילוט בקרית גת, שמטרתה איתור צרכים של צעירות ושילובן בפעילות המקומית.
- ④ קידום שיתופי פעולה בין נשים יהודיות וברואיות בדרום.

יועצות למעמד האישה ברשויות מקומיות בשיתוף מרכז השלטון המקומי 2009 - פרויקטים:

- ④ בעיריית כפר סבא שונה אופן הצגת התקציב בעקבות מעורבות חברות מועצה בוגרות הקורס;
- ④ בבית דגן הוכנס לראשונה סעיף תקציב לפעילויותיה של היועצת למעמד האישה;
- ④ בהרצליה ובכפר סבא נערכה בחינה מגדרית של תמיכות העירייה בספורט. בכפר סבא אף התקבלה החלטת מועצה לפיה תקציביהן של אגודות ספורט ייפגעו במידה ולא ישולבו נשים בהנהלותיהן;
- ④ בכפר סבא נערכה בחינה מגדרית של תקציבי השכלת מבוגרים;
- ④ במבשרת ציון ובכפר סבא נערכו פעולות להגברת תעסוקת נשים ברשות.

עראבה: "קורס כלכלה חברתית וניתוח מגדרי של התקציב" בשיתוף עם "כיאן", 2011 - פרויקטים:

- ④ הקבוצה השיגה 100 אלף ש"ח מהמועצה עבור פעילויות לנשים;
- ④ נשות הקבוצה הצביעו על היעדר המודעות מגדרית של חברי מועצה ובעלי תפקידים בכירים כחסם לקידום מדיניות שיתופית עם חיהן של נשים. ראש המועצה קיבל את טענתן והתחייב לקיים הכשרה כזו.

קורסים לעובדות בעיריית באר שבע, בשיתוף יועצת ראש העירייה לקידום מעמד האישה, 2011 - פרויקטים:

- ⊕ חשיפת תת הייצוג של נשים בגופים מקבלי החלטות ופעילות לקידום ייצוג נשים בוועדות העירייה;
 - ⊕ שינוי המציאות התעסוקתית של עובדות ניקיון בנגב: הענקת הזדמנות להכשרה מקצועית וקידום תעסוקתי לנשים מקהילות מוחלשות;
 - ⊕ ניתוח פערי השכר בין נשים לגברים בדירוגים נבחרים בעיריית באר שבע;
 - ⊕ בחינה מגדרית של מקבלי שכר בכירים ברשויות המקומיות בכלל ובעיריית באר שבע בפרט;
 - ⊕ מיפוי ייצוג נשים בתפקידי ניהול מחלקות באגפים השונים של עיריית באר שבע;
 - ⊕ בדיקת יישום החקיקה בדבר שוויון הזדמנויות בקבלה לעבודה בעיריית באר שבע;
 - ⊕ חשיפה ותיקון של אי השוויון בחלוקת מכשירי מירס לעובדים לעומת עובדות בעיריית באר שבע;
 - ⊕ בדיקת אופן הקצאת תמיכות על ידי מחלקת תמיכות בגזברות עיריית באר שבע לעמותות ספורט בתחום הכדורגל והכדורסל לגברים ונשים; מתן המלצות לחלוקה שוויונית;
 - ⊕ ניתוח החקיקה והפסיקה לגבי שוויון מגדרי בספורט והשוואת מדיניות עיריית באר שבע בנושא;
 - ⊕ ניתוח תקציב התחנה למניעת אלימות במשפחה בעיריית באר שבע ואופן הפעילות של השרות;
 - ⊕ בדיקת זכאותן של משפחות חד הוריות באופקים להטבות כלכליות לפי חוק משפחות חד הוריות.
- ⊕ לקריאת הדו"ח המלא: פרויקטים של בוגרות קורס "מגדר ותקציב ברשויות מקומיות" בבאר שבע.

